

VILNIAUS PEDAGOGINĖ
PSICHOLOGINĖ TARNYBA

SKLANDAUS KALBĖJIMO SUTRIKIMAI

SKLANDAUS KALBĖJIMO
SUTRIKIMAI:
POŽYMAI,
PRIEŽASTYS,
PAGALBA

Kalbėjimas yra sudėtingas procesas, apimantis minčių formulavimą, tikslų garsų, skiemenų, žodžių parinkimą, tinkamą tempą bei balso tembrą. Kiekvienas kalbantysis siekia ne tik tikslios, suprantamos, aiškios, bet ir **sklandžios** minčių raiškos.

Trumpai kalbėjimo sklandumą galime apibūdinti kaip gebėjimą **lengvai ir greitai pasakyti tai, ką norime**. Sklandus kalbėjimas įvardijamas kaip nenutrūkstantis artikuliacijos aparato judėjimas, leidžiantis aiškiai ir taisyklingai tarti garsus ir jų derinius, tinkamų žodžių bei gramatiškai taisyklingų sakinių parinkimas, jų sudarymo tikslumas, tai gebėjimas adekvačiai reaguoti, atsakyti kintančiose kalbinėse situacijose.

Deja, toks gebėjimas gali būti nepakankamas ar sutrikęs. Bendravimo metu pasireiškiantys trikdžiai ir netikslumai tampa didesniu ar mažesniu iššūkiu kalbėtojui.

Logopedams, specialiesiems pedagogams, psychologams, ugdymo įstaigų pedagogams svarbu laiku pastebėti, atpažinti ir diferencijuoti šiuos kalbėjimo sklandumo sutrikimus. Tikslus sutrikimo įvardinimas leidžia parinkti optimalias korekcinio darbo strategijas, pagalbos formas ir būdus, nukreipti ar teikti interprofesinę – skirtingoms profesijoms atstovaujančių ir bendrų tikslų siekiančių specialistų - pagalbą.

Išskiriami šie kalbėjimo sklandumo sutrikimai:

- natūralūs kalbėjimo nesklandumai,
- fiziologinė iteracija,
- mikčiojimas,
- greitakalbystė.

NATŪRALŪS KALBĖJIMO NESKLANDUMAI

Tai vieno ar dviejų skiemenų kartojimai **be** artikuliacijoje dalyvaujančių **raumenų įtampos**, įterpiniai, žodžio paieškos, sakinio struktūros keitimai, kelių sakinių kartojimas, norint perfrazuoti informaciją. Tokie nesklandumai būdingi daugumai žmonių, ypač atsidūrus tam tikrose emociškai reikšmingose bendravimo situacijose ar patekus į nepalankią, verbalinę komunikaciją trikdančią aplinką. Šie nesklandumai yra epizodiniai, situaciniai, nereikalaujantys specialistų pagalbos. Kalbėtojas galėtų padėti sau mokydamasis atsipalaiduoti, taisyklingai kvėpuodamas, iš anksto apgalvodamas kalbėjimo turinį, susidarydamas planą.

FIZIOLOGINĖ ITERACIJA

Vaikystėje, kai kalbos raida yra intensyviausia, dauguma ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų patiria minčių formulavimo ir sakymo sunkumų. Fiziologinei iteracijai būdingas dvejojimas, tinkamo žodžio ar jo formos paieška, lengvas skiemenų kartojimas, tęsimas **be raumenų įtampos**. Tokio pobūdžio nesklandumai nesukelia ilgalaikių trukdžių kalbinei raidai ir raiškai, ir dažniausiai išnyksta savaime. Šiame periode **svarbu nesureikšminti vaiko kalbėjimo nesklandumų**, neakcentuoti jų, **sumažinti kalbos kontrolę** ir galimus **pernelyg aukštus reikalavimus** vaiko kalbėjimui. Prašymai pakartoti, nuolatiniai pataisymai sukelia vaikui „nesėkmingo, suaugusiems neįtinkančio“ kalbėjimo jausmą ir didina nerimą bei pačius nesklandumus. Netinkamas suaugusiojo reagavimas į laikinus kalbėjimo sunkumus, gali provokuoti užsikirtimų, artimų mikčiojimui, atsiradimą. Šalia vaiko esantis pedagogas turėtų tapti ne tik kantriu klausytoju, bet ir suteikti informacijos tėvams apie fiziologinės iteracijos natūralią prigimtį ir laikinumą.

Mikčiojimas - kur kas sudėtingesnis sklandaus kalbėjimo sutrikimas savo kilmės, pagalbos formų ir įveikos sėkmingumo prasme.

Pasaulio sveikatos organizacija pateikia tokį mikčiojimo apibūdinimą - tai „**sklandaus kalbėjimo sutrikimas, kai kalbantysis aiškiai žino, ką nori pasakyti, tačiau negali kalbėti dėl nevalingos, besikartojančios kalbėjimo aparato įtampos**“. Mikčiojimui būdingi garsų, skiemenų ir žodžių kartojimai, tęsimai, artikuliacijos aparato įtampa ir pauzės, trikdančios ritmingą kalbėjimą.

Kokia riba skiria **natūralius kalbėjimo nesklandumus ir mikčiojimą**?

Vieni iš svarbiausių kriterijų, diferencijuojant šiuos du sutrikimus, yra skiemenų kartojimo **dažnumas, intensyvumas, tęsimas** (mikčiojimo atveju pakartojimai yra dešimt kartų dažnesni, garsų tęsimas ar blokai sudaro daugiau nei 25 procentus visų nesklandumų, garso užtęsimai trunka ilgiau nei 1 s) ir **kalbėjimo aparato raumenų įtampa**.

Apibūdinant mikčiojimą, dažnai išskiriami pirminiai ir antriniai šio sutrikimo požymiai. Pirminiai - tai įvairaus pobūdžio girdimi užsikirtimai. Antriniai - tai emocinės reakcijos į savo kalbėjimo nesklandumus (vengimas kalbėti, pauzės, žodžių keitimas, lydymieji kūno judesiai ir kt.)

Jei išoriniai mikčiojimo pasireiškimai yra matomi ir girdimi, tai vidiniai (kaltė, gėda, nerimas, sumenkusi savivertė) yra labiau paslėpti nuo pašnekovo, tačiau ne mažiau reikšmingi pačių užsikirtimų pobūdžiui ir intensyvumui.

Mikčiojimas dažniausiai **prasideda** ankstyvajame arba ikimokykliniame amžiuje - antraisiais-ketvirtaisiais gyvenimo metais, kai kognityvinė, emocinė, socialinė ir kalbos raida yra pačios intensyviausios. Ilgiau ar trumpiau mikčioję yra apie 5 procentus žmonių. Suaugusiųjų tarpe išlieka apie 1-2 procentus mikčiojančiųjų. Mikčiojimo atsiradimo pradžioje lyčių skirtumai nėra reikšmingi, vėliau mikčiojančių berniukų/ vaikinų yra tris-keturis kartus daugiau nei mergaičių/ merginų.

Pagal eigą ir pobūdį išskiriami keturi mikčiojimo tipai:

Vaikystės (raidos) - sąlygotas įvairių įgimtų ir aplinkos priežasčių sąveikos;

Savaime praeinantis - iki 6 mėn. trunkantis epizodinis mikčiojimas vaikystėje, praeinantis apie 70-80% mikčiojusių vaikų;

Ilgalaikis - nustatomas mokykliniame ir vyresniame amžiuje, dažnai tai yra besitęsiantis vaikystės mikčiojimas, pereinantis į stabilų sutrikimą;

Įgytas - skirstomas į neurogeninį (sukeltą insultų, galvos smegenų pažeidimų) ir psichogeninį (sąlygotą stiprių emocijų).

Kurį laiką buvo manoma, kad mikčiojimą **sukelia** viena priežasčių grupė (fiziologinės, psichologinės, lingvistinės ar išmoktas elgesys), t. y., vyravo viendimensinis mikčiojimo supratimas. Vis dėlto neįmanoma rasti vienintelio modelio, aiškinančio **mikčiojimo kilmę**, todėl laikomasi nuomonės, kad mikčiojimas - **daugiadimensinis** (multidimensinis) sutrikimas, apimantis įvairius jį sukeliančius, skatinančius ir palaikančius veiksnius. Toks požiūris padeda mums plačiau ir giliau suvokti mikčiojimo prigimtį bei patvirtina skirtingų pagalbos metodų derinimo būtinumą.

Daugiadimensinis mikčiojimo struktūros modelis apima šiuos penkis komponentus:

1.**Kognityvinis komponentas** - apima paties mikčiojančiojo žinojimą ir neigiamą suvokimą apie savo užsikirtimus. Vaikų supratimas apie savo kalbėjimo sunkumus dažniausiai priklauso nuo šeimos narių reakcijų į vaiko mikčiojimą; tėvų elgesys vaiko atžvilgiu yra pernelyg kritiškas arba hiperglobėjiškas.

2.**Emocinis komponentas** - tai vaiko patirtis, susijusi su jausmais, emocijomis. Dažniausiai tai kylantis nerimas ir baimė kalbėti, tėvų kaltės jausmas, nerimastingumas, pernelyg didelis jautrumas, nekantrumas.

3.**Lingvistinis komponentas** - susijęs su vaiko kalbos įgūdžiais ir gebėjimais - sunkesnės ir ilgesnės garsinės struktūros žodžių tarimas, sudėtingų sakinių vartojimas; šeimoje vyraujantis greitas kalbėjimo tempas, kalbėjimas su vaiku pernelyg ilgais ir sudėtingais sakiniais, per trumpos pauzės ar jų nebuvimas, kalbant su vaiku.

4. **Motorinis komponentas** – susijęs su galimais garsų tarimo ir girdimojo suvokimo sutrikimais, stiprėjančiais užsikirtimais, kai kalbama greitu tempu, skiemenų ir vienskiemenių žodžių pakartojimais; šeimoje gali būti kitų mikčiojančiųjų narių, tėvai linkę kontroliuoti vaiko kalbėjimą, akcentuoti klaidas.

5. **Socialinis komponentas** – susijęs su mikčiojančiojo reakcija į pašnekovą, komunikaciniais gebėjimais, santykiais su bendraamžiais, patiriamomis patyčiomis, jautriu reagavimu į aplinkos pokyčius; šeimai būdingas uždarumas, nedarnūs tarpusavio santykiai, vaiko orientavimas į perteklines veiklas, nerimavimas dėl neva nepakankamo vaiko užimtumo ir pan.

Visi komponentai kiekvienu konkrečiu atveju sudaro **unikalų derinį** ir **skirtingai veikia** kalbėjimą. Toks mikčiojimo modelis paaškina **individualius mikčiojimo skirtumus**. Genetinis polinkis mikčioti, fiziologiniai ir lingvistiniai veiksniai yra „atsakingi“ už šio sutrikimo atsiradimą, o jų ryšys su psichologiniais ir aplinkos veiksniais nulemia mikčiojimo pobūdį, eigą, įveikimo perspektyvas.

Vienas iš labiausiai rūpimų klausimų, kalbant apie mikčiojimą, yra jo **dinamika, trukmės prognozavimas, stabilumo ir įveikimo įvertinimas**.

Tikėtina, kad mikčiojimas **nebus ilgalaikis ir stabilus**, jei šeimoje nėra kitų mikčiojančiųjų giminaičių, nesklaidumai prasideda iki 3,5 m, vaikas mikčioja trumpiau nei 12 mėn., užsikirtimai yra epizodiški, nėra kitų raidos sutrikimų, vaikas nesijaudina dėl savo kalbėjimo, tėvai neišgyvena padidinto nerimo dėl vaiko kalbos, nelinkę nuolat atkreipti dėmesį į jo užsikirtimus ar perdėtai kontroliuoti jo kalbėjimą.

Tikimybė, kad mikčiojimas **taps stabilus ir ilgalaikis** didėja, jei šeimoje yra kitų mikčiojančiųjų, užsikirtimai prasideda vėliau nei 3,5 metų amžiaus ir trunka daugiau nei metus- pusantrų metų, užsikertama nuolat, būdingi garsų tęsimai, kartojimai, stebimi kiti kalbėjimo, kalbos ar raidos sutrikimai, menki kognityviniai sugebėjimai, vaikas jaudinasi dėl savo kalbėjimo nesklaidumų, jam būdingas emocinis nestabilumas, menka savikontrolė, stebimas greitas šeimos narių kalbėjimo tempas, tėvai pernelyg susirūpinę dėl vaiko kalbėjimo.

Sudėtinga, nuo daugelio veiksnių priklausanti mikčiojimo kilmė nulemia kompleksinės pagalbos būtinumą. Teikiant tokią pagalbą, svarbu atsižvelgti į visus mikčiojimo komponentus ir individualias kiekvieno mikčiojančiojo savybes.

Pagalbos numatymas prasideda nuo išsamaus vaiko kalbėjimo įvertinimo ir anamnezės duomenų interpretacijos. **Pagalbos teikimas** apima **kompleksinę – interprofesinę** (logopedo, psichologo, neurologo, šeimos gydytojo, pedagogų, kitų specialistų) – pagalbos **programą ir vaiko šeimos dalyvavimą**.

Kompleksinė pagalba suteikia galimybę skirtingų profesijų specialistams bendradarbiauti, palaikyti tarpusavio ryšius, įsiklausyti į kitų nuomonę, dirbti su mikčiojančiais vaikais ir jų šeimos nariais, mokytis vieniems iš kitų, dalintis atsakomybe. Tuo tarpu, nuo **šeimos aktyvumo** priklauso, kaip greitai vaikas įgis sklandaus kalbėjimo įgūdžių, kaip juos taikys kasdieniniame gyvenime, kiek ir kokio palaikymo ir motyvavimo sulauks artimiausioje aplinkoje.

Galima išskirti tris **ankstyvojo mikčiojimo** korekcinės pagalbos kryptis:

1. **Tiesioginė pagalba** – skirta mikčiojančio vaiko kalbos **keitimui**. Mokoma taisyklingo kvėpavimo, kalbėjimo lėtesniu tempu, švelnaus žodžio pradžios tarimo, taikoma logopedinė ritmika, žaidimų terapija.
2. **Netiesioginės logopedinės pagalbos tikslas – keisti vaiko kalbinę aplinką, tėvų elgesį ir požiūrį į mikčiojimą**. Svarbu nustatyti vaiko artimiausios aplinkos veiksnius, stiprinančius jo mikčiojimą. Tėvai skatinami nevartoti itin sudėtingos kalbos, vengti pernelyg aukštų reikalavimų vaiko kalbai, patys kalbėti lėtesniu tempu, daryti pauzes, nepertraukti, neužgožti vaiko šnekėjimo, sumažinti klausiamųjų ir liepiamųjų sakinių kiekį bendravime, laikytis pokalbio eilės. Svarbu mažinti tėvų nerimą ir kaltės jausmą dėl vaiko mikčiojimo, kreipti dėmesį į tai, ką tėvai **jau** daro gerai vaiko labui. Tokiu būdu gerinamas tėvų, vaiko ir logopedo terapinis santykis, lemiantis sėkmingesnę pagalbą.
3. **Tiesioginių ir netiesioginių** pagalbos metodų derinimas apima tiek **mikčiojančio vaiko sklandaus kalbėjimo pokyčius**, tiek **kalbinės aplinkos keitimą**.

Sudaroma tinkama kalbinė aplinka bei mokoma įvairių mikčiojimo korekcijos būdų. Visa veikla vyksta žaidimų metu; vaikas išmoksta labiau pasitikėti savimi, sėkmingiau bendrauti, sumažėja neigiamas mikčiojimo poveikis visai šeimai, vaiko asmenybės raida tampa sklandesnė.

Logopedinė pagalba **mikčiojantiems mokiniams** skirstoma į tris etapus:

1. **Mikčiojimo atpažinimas** – mokoma pažinti savo užsikirtimų pobūdį, požymius, stebėti savo kalbėjimą veidrodyje, vaizdo įrašuose, suvokti sklандаus ir nesklандаus kalbėjimo skirtumus, atpažinti kylančius jausmus ir bendravimo ypatumus, nusiteikti keisti savo kalbėjimą.
2. **Mikčiojimo keitimas ir sklандаus kalbėjimo formavimas** – mokoma raumenų atpalaidavimo, kalbos tempo lėtinimo, taisyklingo kvėpavimo, švelnaus žodžio pradžios tarimo, žodžių jungimo, kalbėjimo natūralumo; kartu ugdomi bendravimo įgūdžiai, mokoma palaikyti akių kontaktą, stiprinama savikontrolė.
3. **Sklандаus kalbėjimo įgūdžių perkėlimas ir išlaikymas** – mokoma perkelti naujai įgytus įgūdžius į kasdieninio gyvenimo situacijas, mažinti kalbėjimo baimę, didinti pasitikėjimą savimi, įtvirtinti teigiamą bendravimo patirtį.

Vyresniems mikčiojantiems mokiniams kaip sudėtinės kompleksinės pagalbos dalys gali būti taikomos **grupinė psichoterapija, meno** (dailės, muzikos, šokio, teatro, literatūros) **terapija**, įvairios **relaksacijos technikos** bei kuriamos **savitarpio pagalbos grupės**.

GREITAKALBYSTĖ

Greitakalbystė (kleteringas, tachilalija) apibūdinama kaip greito tempo kalbėjimas, kuriam būdingi **kartojimai arba dvejojimai**. Kalbėjimo greitis būna toks intensyvus, kad kalbėjimas gali tapti nesuprantamas, jam būdingi ritmo sutrikimai, kalbėjimo nepastovumas, trūkčiojimas, netaisyklingas sakinių sudarymas. Greitas kalbėjimo tempas yra lydimas ir kitų simptomų – netinkamos garsų artikuliacijos daugiaskiemenuose žodžiuose, skiemenų praleidimo, dažnų semantiškai ir sintaksiškai nepagrįstų pauzių, impulsyvaus, neapgalvoto, padriko ir nestruktūruoto kalbėjimo, daugiažodžiavimo.

Kleteringo **kilmė** aiškinama įvairiai – jis gali būti organinio, psichogeninio, neurologinio, fiziologinio pobūdžio. Dauguma autorių mano, kad šio sutrikimo priežastis – centrinės nervų sistemos, atsakingos už kalbos procesą, disbalansas, santykio tarp vidinės ir sakininės kalbos nebuvimas. Toks išsiderinimas ir pusiausvyros nebuvimas gali paveikti ir vaiko **skaitymą, rašymą, motorinę veiklą, elgesį**. Kartais stebimas psichomotorinės ir kalbos raidos vėlavimas. Greitakalbystę turintiems vaikams dažnai sunku planuoti savo pasisakymus, jiems būdingas neatidumas, nedėmesingumas, silpnoka trumpalaikė atmintis, menkesni klausymosi įgūdžiai. Šie ypatumai gali tapti tiesiogine **mokymosi sunkumų** priežastimi.

Analizuojant greitakalbystės struktūrą, galima išskirti šiuos jai būdingus komponentus:

- **motorinį** – tarimo klaidos, nenatūralus kalbėjimo ritmas, pernelyg aktyvi artikuliacija, monotoniškas kalbėjimas, netolygus ir greitas tempas, nesklaidumai, atsirandantys be artikuliacijos aparato įtampos;
- **lingvistinį** – apima kalbos gramatinį taisyklingumą ir santykių (komunikacijos, suvokimo, supratimo, išreiškimo) su kalba – būdingos žodžių derinimo, sakinių sudarymo klaidos, dažnai vartojami nebaigti sakiniai, įvairūs įterpiniai;
- **psichologinį** – apima kalbančiojo savybes, požiūrį į sutrikimą – būdingas neatidumas savo kalbai, silpna trumpalaikė atmintis, nepakankami savireguliacijos, klausymosi įgūdžiai, savo problemos nesuvokimas.

Greitakalbystė panaši į mikčiojimą – šie sutrikimai dažnai yra painiojami. Tiek greitakalbystei, tiek mikčiojimui būdingi **garsų, skiemenų kartojimai, tęsimai, užsikirtimai. Mikčiojimo** nesklaidumus sukelia **emocinė ir artikuliacinė įtampa**, o **greitakalbystės** atveju – **pernelyg greitas kalbėjimo tempas**. Lygindami šiuos du kalbėjimo sklaidumo sutrikimus, stebime skirtingą **emocinį reagavimą, požiūrį į savo problemą** bei nevienodą poveikį **mokymosi pasiekimams**.

Greitakalbystės atveju dažnai būdingas nekritiškumas savo kalbėjimui, nerūpestingumas, mažesnis nerimas kalbant, pakankamas noras bendrauti, sklaidesnis kalbėjimas užsienio kalba, tačiau mažiau sklaidus kalbėjimas atsipalaidavus, skaitant žinomą tekstą.

Mikčiojimo atveju būdingas didesnis nerimastingumas kalbant, bendravimo vengimas, sunkesnis kalbėjimas užsienio kalba, sklandesnis kalbėjimas atsipalaidavus, skaitant žinomą tekstą, nuoseklesnė pasakojimo struktūra, šis sutrikimas mažiau įtakoja mokymosi pasiekimus.

Gana dažnai šie du giminiški sutrikimai pasireiškia **kartu** (net 35 procentams mikčiojančiųjų nustatomas ir kleteringas) – tokiais atvejais svarbu įvertinti, kokio pobūdžio nesklandumai vyrauja. Diferencijuoti šiuos sutrikimus svarbu todėl, kad jų koregavimui taikome skirtingus pagalbos būdus.

Išskiriami šie logopedinės pagalbos greitakalbystės įveikimui **etapai**:

- **atpažinimas, įvardinimas** – mokomasi atpažinti greitakalbystės požymius, lyginti greitą ir lėtą kalbėjimą, pripažinti savo problemą;
- **kalbėjimo keitimas** – tempo lėtinimas, mokymas skiemenuoti, išlaikyti pauzes, tinkamą prozodiją;
- **savikontrolės ugdymas** – stebėti ir savarankiškai keisti kalbėjimo tempą;
- **įgūdžių pritaikymas kalbinėse situacijose** – apgalvoti pasakojimo turinį ir kalbėjimo būdus, ugdyti tinkamo kalbėjimo, pasakojimo įgūdžius.

Vertinant ir įveikiant kleteringą, svarbus **komandinis** darbas, vienijantis logopedo, neurologo, neuropsichologo, mokyklos pedagogo pajėgas. Pagalbos vaikui specialistai ne tik padės formuoti taisyklingą tartį, reguliuos kalbėjimo tempą, mokys taisyklingo kvėpavimo, bet, jei reikės, lavins girdimąją ir regimąją atmintį, loginį mąstymą, dėmesingumą, ugdyt bendravimo įgūdžius, gerins emocijų ir impulsų kontrolę. Teikiant pagalbą sklandaus kalbėjimo sutrikimų turintiems vaikams, labai svarbu laikytis **įgalinimo** strategijos, suteikti savarankiškumo, savęs valdymo įgūdžių plėtojimo, gerinti bendravimo kokybę, suteikti motyvacijos ir tikėjimo sėkme.

Pastaruoju metu keičiasi pagalbos modeliai asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Daugiau dėmesio skiriama sisteminei pagalbai, pabrėžiama vaiko ir šeimos sąveikos svarba, akcentuojamas paslaugų kompleksiskumas, lankstumas, prieinamumas.

Parengė logopedė metodininkė **Banga Žalienė**

REKOMENDACIJOS
MOKYTOJAMS,
UGDANTIEMS
SKLANDAUS KALBĖJIMO
SUTRIKIMŲ TURINČIUS
MOKINIUS

Mikčiojantis vaikas klasėje

- Kalbėkite su mikčiojančiu vaiku neskubėdami, **lėtesniu tempu**, dažnai darydami pauzes.
- Venkite bendro pobūdžio patarimų („nusiramink“, „atsipalaiduok“, „įkvėpk-iškvėpk“ ir pan.), nes jie dažniausiai tik atkreipia vaiko dėmesį į problemą ir stiprina mikčiojimą. Labiau padės **kantrus išklausymas ir lėtas, aiškus kalbėjimas su vaiku**.
- Jei reikia, individualaus pokalbio metu priminkite mokiniui **sklandaus kalbėjimo taisykles** (lėtas kalbėjimo tempas, lengvas ir tęsiamas pirmo žodžio garso tarimas, kelių žodžių tarimas vienu iškvėpimu, pauzių išlaikymas, akių kontaktas).
- Kurkite ramią kalbinę atmosferą, parodydami, kad nesate nustebeję dėl nesklandaus mokinio kalbėjimo.
- **Iš anksto informuokite** mokinį apie laukiamus atsiskaitymus žodžiu, reikšmingesnius būsimus pokyčius pamokose ar mokyklos veikloje.
- Kalbinę medžiagą jaunesniems vaikams stenkitės pateikti žaismingesne forma, kad sumažintumėte galimą įtampą. Skirkite užduotis, per kurias vaikas galėtų persikūnyti į kitą (lėčiau, žemesniu tembru) kalbantį personažą.

- Tomis dienomis, kai vaikui ypač sunku sklandžiai kalbėti, **sumažinkite verbalinių užduočių kiekį**.
- Jei reikia, palengvinkite vaikui **kalbėjimo pradžia**, pasakykite keletą žodžių kartu.
- Suformuluokite **aiškius klausimus**, nereikalaujančius ilgo, pasakojimo tipo atsakymų.
- Atsakinėjant leiskite naudotis pasiruoštais planais, raktiniais žodžiais, vaizdine medžiaga.
- Panaudokite atsakymams konkrečias situacijas, kai vaikas piešia, lipdo, rašo, konstruoja, gamina ar pan.
- Jei mokinys smarkiai užstringa tardamas žodį ar frazę, pabandykite savais žodžiais **atspindėti ar lėtai atkartoti** vaiko sakomą mintį („Tu pasakoji apie...“, „Tu sakei, kad šiame kūrinyje...“).
- Niekada **neskubinkite** mikčiojančio vaiko. Skirkite pakankamai laiko jo kalbėjimui. Įvertinkite, kokios apimties kalbinis krūvis bus optimalus mokiniui.
- **Neverskite** vaiko atsakinėti, skaityti, pasisakyti prieš klasę (paklauskite jo nuomonės apie tai ir gerbkite jo pasirinkimą). Jei reikia, kartais sudarykite sąlygas mokiniui atsiskaityti individualiai.
- Stipriai užsikertančiam mokiniui galite pasiūlyti **mišrų atsiskaitymo būdą** - visą ar dalį pasakojimo įrašyti su garsą ir (ar) vaizdą įrašančiais prietaisais namuose.
- Mikčiojimas sumažėja arba išnyksta, kai mokinys kalba **unisonu su kitu vaiku ar vaikais** - galite pabandyti ir tokį atsiskaitymo būdą (pvz., mintinas eilėraščio deklamavimas dviese ar grupelėmis).
- Venkite pagyrimų vien dėl sklandaus kalbėjimo (tokiu būdu siunčiame žinutę, jog sklandus kalbėjimas- tai „geras“ vaiko elgesys, o mikčiojimas yra nepriimtinas ir „peiktinas“). Girkite už pastangas ar pasiekimus moksle, drąsą saviraiškoje, o ne už sklandų kalbėjimą.
- Vertindami vaiką, **kalbėjimo nesklandumų nelaikykite klaidomis**.
- Individualiai pasikalbėkite su mikčiojančiu mokiniu apie kylančius **bendravimo sunkumus**.

- Neleiskite, kad vaikas jaustų gėdą dėl savo kalbėjimo sunkumų. Padėkite ugdyti **teigiamą požiūrį į save ir aplinką**. Mokykite tinkamai reaguoti į galimas kalbines nesėkmes. Sudarykite sąlygas patirti sėkmę tose srityse, kuriose jaučiasi stiprus.
- Pasikalbėkite su mokiniais per klasės valandėles **apie mikčiojimą**, paaiškinkite jo priežastis, kalbėjimą sunkinančius ir lengvinančius faktorius, aptarkite, kaip reikia ir kaip nereikia bendrauti su mikčiojančiu žmogumi (nepertraukti jo kalbos, įdėmiai klausyti, nespėlioti pašnekovo minčių).
- Formuokite klasėje mikčiojančio vaiko atžvilgiu **atitinkamas nuostatas** – atidumą, jautrumą, empatiją, kantrybę, palaikymą ir priėmimą.
- Užkirskite kelią bet kokiems įžeidinėjimams, erzitimams ar patyčioms dėl mikčiojimo.
- Neaptarinėkite su kitais mokytojais vaiko kalbėjimo sunkumų vaikui girdint.
- Supraskite nuolatinį vaiko nerimą dėl nesklандаus kalbėjimo, **venkite įtemptų kalbinių situacijų**.
- Įvertinkite tai, kad vaiko **patiriamas stresas nepriklauso nuo mikčiojimo sunkumo**. Net ir nežymiai užsikertantis vaikas gali patirti stiprius išgyvenimus – gėdą, kaltę, baimę. Nepalikite jo vieno su šiais jausmais, pasitelkite į pagalbą kitus specialistus.
- Bendraudami įvertinkite, jog mikčiojančiam vaikui nepalankus **ties per didelis, ties per menkas dėmesingumas jo kalbėjimui**. Ignoruodami, bandydami nematyti, nepastebėti jo problemų, paliekame jį vieną su savo išgyvenimais, galimai kylančiu vienišumo jausmu. Ir atvirkščiai, pernelyg kreipdami dėmesį, apgaubdami padidintu rūpesčiu, sudarydami „šiltnamio“ sąlygas, atleisdami nuo bet kokių verbalinių užduočių atlikimo, neskatiname vaiko įveikti savo problemos „nudrąsiname“, stabdome jo prigimtinių galių skleidimąsi ir saviraišką.

Greitakalbis vaikas klasėje

- Kalbėdami su vaiku, patys **sulėtinkite savo kalbėjimo tempą**, ypač aiškiai išstarkite žodžių galūnes- tapkite mokiniui aiškaus ir neskubaus kalbėjimo pavyzdžiu.
- Nepamirškite, kad greitakalbystė **nėra sąmoningas** vaiko pasirinkimas. Tai - kalbėjimo sklandumo sutrikimas, dažniausiai atsirandantis dėl neurologinių priežasčių.
- Individualių pokalbių su vaiku ir jo šeima metu **įvardinkite problemą**, suteikite žinių apie jos pasireiškimus, formuokite nuostatą, kad šią problemą galima ir reikia spręsti. Vaikas retai pats suvokia šį kalbėjimo sklandumo sutrikimą, nes didesnius nepatogumus patiria ne kalbėtojas, o klausytojas.
- Rekomenduokite mokiniui namuose **įsirašyti ir perklausyti** savo įprastą kalbėjimą, o po to - sulėtintą, prašykite atkreipti dėmesį, kuris kalbėjimas būtų aiškesnis jo būsimam pašnekovui.
- **Nekritikuokite** vaiko dėl jo kalbėjimo ypatumų. Frazių „kalbėk lėčiau“, „neskubėk“ poveikis yra trumpalaikis, jos dažnai vaikui siejasi su kritika, nepriėmimu, verčia jaustis nejaukiai prieš klasės draugus, sumenkina problemos sprendimą. Geriau, prieš pradedant mokiniui kalbėti, pasiūlykite **prisiminti lėtesnio kalbėjimo taisykles** ir jas **taikyti**.
- Jaunesniojo amžiaus vaikams galite padėti ant suolo vėžliuko, sraigės ir kt. paveikslėlius ar lipdukus, kurie simbolizuotų ir primintų jam lėtesnį kalbėjimą (pvz., autobuso paveikslėlis reikštų stabtelėjimus, pauzes, „stoteles“ po kiekvieno sakinio).
- Prieš pateikdami skaitymui tekstą, aptarkite **prasminius ir loginius kirčius**. Tekste pažymėkite žodžius, kuriuos reiktų išstarti garsiau, tyliau ar lėčiau, prašykite kreipti dėmesį į skyrybos ženklus.
- Skaitomą tekstą uždenkite **rėmeliu**, kad vaikas sutelktų dėmesį į kelis žodžius ar sakinį, nes greitakalbiui vaikui dažnai būdingas blaškus dėmesys.
- Lėtinti kalbėjimo tempą padeda ritmo mušimas, skiemenavimas, **papildomų užduočių skyrimas** (pvz., išstarti garsiau kas trečią žodį, tęsiamai tarti visus veiksmo žodžius ir pan.)

- **Kaitaliokite skaitymo būdus** - prašykite skaityti paeiliui arba kartu su kitu vaiku, siūlykite skaitymą vaidmenimis.
- Skirdami pasakojimo, atpasakojimo užduotis, padėkite sudaryti **panelį** – tai neleis vaikui nukrypti nuo temos, o aptartas sakinių kiekio limitas – nedaugžodžiauti, nekartoti sakinio kelis kartus.
- Pasiūlykite kūrybinių užduočių, reikalaujančių **lėto ir tęsiamo** kalbėjimo (pvz., padiktuoti klasės draugams tekstą, kurį jie turi užrašyti, paprašykite prisiminti ir išvardinti tos dienos įvykių grandinėle, naudojant tik veiksmažodžius, vardinti kokio nors įvykio chronologiją atbuline tvarka ir pan.)
- Skatinkite mokinio **savistabos ir savikontrolės įgūdžius** (siūlykite įsivertinti savo kalbėjimo tempą, stebėti pašnekovų reakcijas, analizuoti garso ir vaizdo įrašus).
- Lavinkite dėmesio sukaupimą ir išlaikymą, skirkite papildomų užduočių **atminties** gerinimui.
- Mokykite išklaudyti, sulaukti savo kalbėjimo eilės.
- Būkite atidūs greitakalbio vaiko **emocinei būsenai**. Jei pastebite padidėjusį jo nerimastingumą, bendravimo sunkumą, socialinę atskirtį, išgyvenimus dėl prastesnių mokymosi pasiekimų, sumenkusią mokymosi motyvaciją, informuokite mokinio šeimą ir aptarkite **psichologinės pagalbos** galimybes.
- Informuokite vaiko šeimos narius apie galimybę namuose taikyti įvairias **uždelsto girdimojo ryšio** technines priemones (pvz., *Delayed Auditory Feedback*, DAF ar kt.), kurios padeda lėtinti ir kontroliuoti savo kalbėjimą.

Parengė logopedė metodininkė Banga Žalienė

LITERATŪROS ŠALTINIAI

IVOŠKUVIENĖ, R. IR MAKUSKIENĖ, V. (2019). SKLANDAUS KALBĖJIMO SUTRIKIMAI: TEORIJA IR PRAKTIKA. ŠIAULIAI: ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS.

KANTANAVIČIŪTĖ, R. (2018). INTERPROFESINĖ PAGALBA ANKSTYVOJO AMŽIAUS MIKČIOJANČIAM VAIKUI IR JO ŠEIMAI, TAIKANT MULTIDIMENSINĘ INTERVENCIJĄ (MOKSLO DAKTARO DISERTACIJA - ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS).

MAKUSKIENĖ, V. IR IVOŠKUVIENĖ, R. (2019). LOGOPEDINĖ PAGALBA MIKČIOJANTIEMS MOKINIAMS. KAUNAS: VITAE LITERA.

MAKUSKIENĖ, V. IR IVOŠKUVIENĖ, R. (2020). TĖVŲ IR VAIKO INTERAKCIJOS PROGRAMA MIKČIOJIMUI ĮVEIKTI. KAUNAS: VITAE LITERA.

ŽUKAUSKIENĖ, R. (2007). RAIDOS PSICHOLOGIJA. VILNIUS: MARGI RAŠTAI.